

УДК 378.046.4
DOI

Андрос Мирослав Євгенійович

старший викладач,
кафедра відкритих освітніх систем та інформаційно комунікаційних технологій,
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ДИСТАНЦІЙНОГО (ЗМІШАНОГО) НАВЧАННЯ

Анотація. У статті розглядаються шляхи формування та удосконалення інформаційно-цифрової компетентності викладача дистанційного (змішаного) освітнього процесу під час формального та неформального навчання.

Ключові слова: інформаційно-цифрова компетентність, методи та шляхи удосконалення компетентності, дистанційне та змішане навчання.

Annotation. The article deals with ways of forming and improving the information-digital competence of the teacher of distance (mixed) form of educational process during formal and informal training.

Key words: information and digital competence, methods and ways to improve competence, distance and mixed training.

Входження вітчизняного освітнього простору до міжнародної науково-освітнього спільноти є складним та багатогранним завданням, що потребує, зокрема компетентнісного підходу, що постає як нове розуміння сутності освітнього процесу, його цільових настанов. Не в останню чергу робиться акцент на розвитку цифрової компетентності, що викликано надскладною ситуацією, що постала взагалі перед Людством (в тому числі перед різними системами освіти), пов'язаною із пандемією коронавірусу Covid-19.

На початку 2021 року, Україна отримала, нарешті, зусиллями Міністерства цифрової трансформації за сприяння експертів з Міністерства освіти та науки, НАПН України, **Концепцію цифрових компетентностей**, – опис Рамки цифрових компетентностей громадян України [1]. За основу було взято концептуально-еталонну модель цифрових компетентностей для громадян DidgComp 2.1 та рекомендації у сфері цифрових компетентностей від європейських та міжнародних інституційних спільнот.

Цифрова компетентність, за визначенням зазначеної вище Концепції, є ключовою компетентністю в умовах четвертої промислової (технологічної) революції. Під цим терміном розуміється «впевнене, критичне та відповідальне використання і взаємодію з цифровими технологіями для навчання, працевлаштування, професійної діяльності, дозвілля та участі в суспільному житті» [1, 5]. Цифрова компетентність охоплює шість сфер: інформаційна грамотність та медіаграмотність, уміння працювати із даними, комунікація та співпраця, створення цифрового контенту, кібербезпека та кіберубезпеченість, а також розв'язання різнопланових проблем і навчання впродовж життя. Під кожен зазначену сферу означені компетентності (всього їх 30). Необхідно зазначити, що основні підходи, виміри та концептуальні засади цієї Рамки будуть у подальшому враховані при створенні інших концептуальних рамок професійних компетентностей для різних груп населення та категорій працівників, таких як держслужбовці, педагогічні та медичні працівники, підприємці тощо.

Звичайно, що 2020 – початок 2021 року, потребували кардинальних, надшвидких заходів реагування на ситуацію соціального дистанціювання, карантинних обмежень у спілкуванні. Якщо світові системи освіти мали значний реальний досвід розгортання систем дистанційного, змішаного, проєктного навчання (або, хоча б широке використання технологій зазначених систем, починаючи із використання в соціальних цілях мережі Internet з 1990 року),

то відмова від класно-урочної взаємодії виявилась не просто стресовою ситуацією в українських реаліях, а взагалі, – майже унеможливила продовжувати освітній процес весною 2020 року.

На наш погляд, основні причини ситуації, що склалася в національному освітньому процесі на момент запровадження першого локдауну, наступні.

В першу чергу, – неготовність технологічна, про що йшлося ще в стратегічному дослідженні Українського інституту майбутнього (неохопленість мережою Інтернет, технічна недосконалість, або майже повна відсутність, складного девайс-обладнання в закладах освіти і т. п.) [2]. По-друге, – психологічна неготовність та педагогічна некомпетентність як адміністративно-управлінського персоналу закладів освіти, так і педагогів, до використання єдиної форми здобуття освіти, що залишилась доступною – дистанційної. Звичайно, окрема розмова про готовність (як психологічна, так і технологічна, здобувачів освіти). Надзвичайно складно та з величезною кількістю помилок відбувалось намагання підтримувати освітній процес хоч якимось чином.

Першочергово, що намагалися зробити педагоги, – використати існуючі, часом зовсім незрозумілі, **технології дистанційного навчання**, – і, таким чином, перевести очно-урочну взаємодію із здобувачами освіти в дистанційний формат. Відбувалося освоєння певних веб-ресурсів, що дозволяють проводити заняття он-лайн (вебінарні платформи типу ZOOM, Google Meet, Jitsi Meet, Scype, Microsoft Teams, Big Blue Button і т.п., здебільшого, «хмарних» ресурсів). Крім цього, для миттєвого обміну інформацією використовувались деякі веб-сервіси, по типу Viber, Messenger. Найбільш підготовлені заклади освіти використовували для об'єднання всіх освітніх зусиль платформи G-Suite (ресурс Google Classroom), або, зовсім нечасто, можливості Microsoft Office 365. Крім цього, були намагання використовувати записи класичних уроків викладачами-предметниками через демонстрацію засобами телемережі. Знов таки, після переводу України на повну цифровізацію телемережі, деякі регіони країни залишились без доступу до державних каналів телебачення.

Проілюструємо зазначені вище проблеми результатами проведеного опитування, що відбулося на початку квітня 2021 року, тобто більше, ніж через рік після запровадження перших карантинних обмежень в Україні. Опитування ініційовано кафедрою відкритих освітніх систем та інформаційно-комунікаційних технологій ДЗВО «Університет менеджменту освіти».

Опитування охоплювало педагогічний та науково-педагогічний персонал закладів освіти: загальної середньої (II-III ст.), професійно-технічної, фахової передвищої, вищої та післядипломної (всього 361 особа).

Питання щодо актуальних на сьогоднішній момент вебінарних платформи для забезпечення онлайн навчання показало наступні результати:

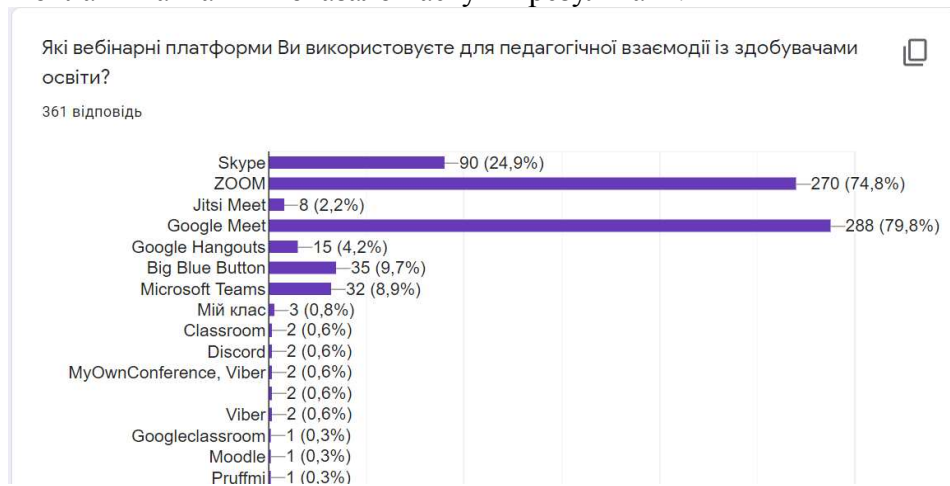
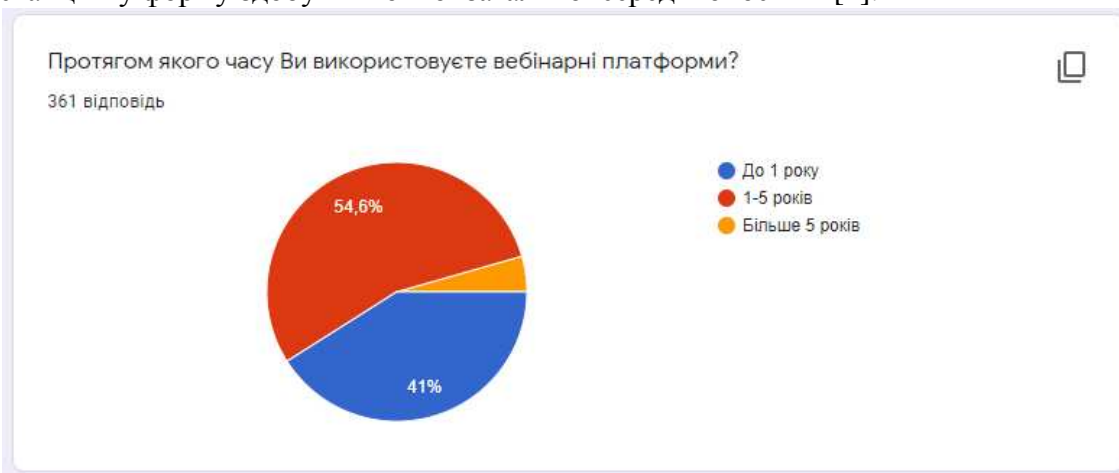

Рис. 1. Які вебінарні платформи Ви використовуєте для педагогічної взаємодії із здобувачами освіти?

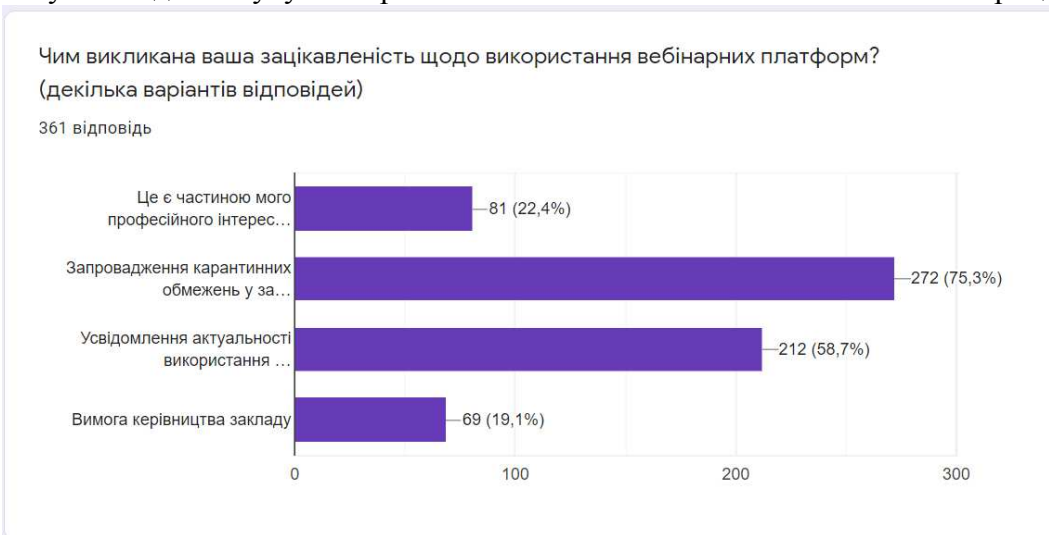
Питання, що стосувалося «Протягом якого часу Ви використовуєте вебінарні платформи?» показало, що 41% респондентів використовують платформи для організації онлайн викладання менше року. Приблизно 55% респондентів користуються ними від 1 року до 5. І лише 4,5% користуються вебінарними сервісами вже більше 5 років. Це показує недостатній рівень володіння даною технологією дистанційного навчання та незадовільною потребою користуватись нею до виникнення надзвичайних ситуацій в освітньому процесі. Не забуваємо, що Положення про дистанційне навчання затверджене було ще 2013 року [3]. Як відповідь на перманентні локдауни, лише осінню 2021 року було затверджене Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти [4].

Рис. 2. Протягом якого часу Ви використовуєте вебінарні платформи?

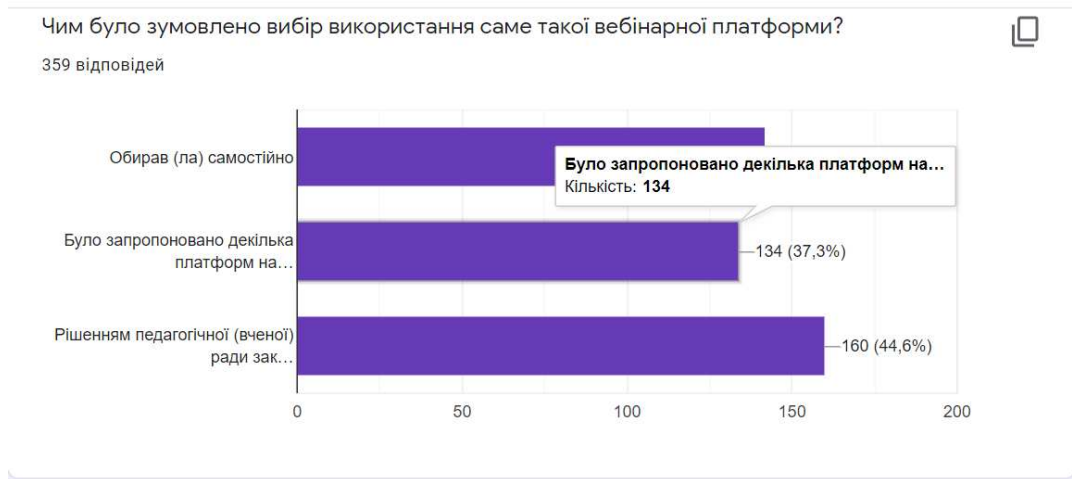
В доповнення цієї думки, ілюстративним виглядає результат відповіді на запитання «Чим викликана Ваша зацікавленість використання вебінарних платформ?»

Бачимо, що провідним мотивом виступило *запровадження карантинних обмежень* (75%), а вже потім *усвідомлення актуальності використання новітніх технологій взаємодії під час освітнього процесу* (58,7%). Мабуть, сучасне педагогічне покоління лише надзвичайні події спонукають до пошуку альтернативних шляхів забезпечення освітнього процесу.

Рис. 3. Чим викликана Ваша зацікавленість використання вебінарних платформ?

На підтвердження тієї думки, що все ж таки, здебільшого, питання про вибір вебінарної платформи приймалося не самостійно викладачем, а після рішення відповідної Ради (педагогічної чи вченої), ілюструємо наступним результатом:

Рис. 4. Чим було зумовлено вибір використання саме такої вебінарної платформи?

В Україні так і не відбулося в 2020 році (початку 2021 року) впровадження **єдиної національної платформи дистанційного навчання**. Були і є рекомендовані МОН України для закладів повної загальної середньої освіти певні, досить потужні, до речі, веб-платформи управління дистанційним навчанням власне українського виробника (Classtime, Класна оцінка, Мій клас, Щоденник, Всеукраїнська школа онлайн (5-11 класи)). Кожен заклад освіти в Україні має автономію та приймає рішення щодо придбання, розгортання, наповнення та підтримання будь-якої системи управління навчанням (LMS), що ліцензована МОН України.

Трохи краще виглядає ситуація для закладів вищої та післядипломної освіти, де вже значний час (наприклад, в ДЗВО «Університет менеджменту освіти) використовуються різні платформи дистанційного навчання (по типу «Веб-клас XIII», LMS MOODLE, LMS E-Front, LMS Adult Learning, Google Workspace for Education) як на рівні магістерської підготовки, так для забезпечення проведення дистанційних етапів курсів підвищення кваліфікації. Зазначені вище веб-платформи управління навчанням – є системами, за допомогою яких науково-педагогічний, педагогічний персонал закладів освіти всіх рівнів **навчає здобувачів освіти з використанням дистанційної форми здобуття освіти**.

Не потрібно забувати, що існує певне коло вітчизняних веб-платформ управління навчанням, що забезпечують **онлайн освітній процес для тих, хто навчає** (за принципом «освіта протягом сього життя»).

Повертаючись до результатів опитування, бачимо, що для саморозвитку, самоосвіти, підвищення кваліфікації педагогічний та науково-педагогічний персонал закладів освіти в Україні використовує такі веб-платформи дистанційного навчання:

Рис. 5. Які онлайн платформи Ви використовуєте для самоосвіти (підвищення кваліфікації)?

Науково-педагогічний, педагогічний, методичний, адміністративно-управлінський персонал закладів освіти в Україні має можливість навчатися, підвищувати свій професійний рівень, розширювати коло своїх компетенцій [7], використовуючи декілька потужних загальнонаціональних освітніх веб-платформ масових відкритих онлайн курсів, що мають модулі «Освітні вебінари» та «Підвищення кваліфікації» (по типу EdERA, Prometheus, ВСЕОСВІТА, На Урок, Український відкритий університет післядипломної освіти (УВУПО)). Крім цього, використовуючи веб-платформу «Український центр оцінювання якості освіти», освітяни мають можливість здійснити **«Сертифікацію педагогічних працівників»**, – зовнішнє оцінювання професійних компетентностей педагогічного працівника, що здійснюється шляхом незалежного тестування, самооцінювання та вивчення практичного досвіду роботи та відбувається *виключно на добровільних засадах*. Поки що це – пілотний проект МОН України, але перспективний з точки зору мотивації до саморозвитку та вдосконалення педагогічного персоналу закладів освіти.

Потрібно розуміти, що, дійсно, розгортання та підтримання повноцінної системи дистанційного навчання в закладі освіти – це цілий комплекс технологій розвитку і вдосконалення різних складових освітнього процесу, які використовуються у взаємозв'язку та взаємовпливі. Спільна дія цих технологій має дуже складний і гнучкий характер. Вона не може бути забезпечена просто сумою технологій. Специфіка полягає в тому, що технології підключаються до процесу в потрібний час за результатами спостереження навчального процесу викладачем [6].

Рис. 6. Які веб-ресурси розроблені та (або) використовуються у Вашому закладі освіти?

Формальне навчання переживає кризу мотивації. На сьогодні маємо розуміти, що повернення до класичної, класно-урочної системи освіти у світі, і в Україні, не виключення, не станеться. Відбудеться перехід до змішаної форми здобуття освіти. Моделей змішаного навчання існує декілька, всі вони, здебільшого в західних освітніх практиках, вже реалізовані, – це поєднання у різних проявах (педагогічних та технологічних) систем очного, дистанційного та проєктного навчання. Можна по різному реагувати на цю даність, що йде у фарватері так званої технологічної революції версії 4.0 (руйнування меж між фізичними, біологічними, цифровими сферами), але маємо якимось чином реагувати на ці виклики.

Глобальна проблема – важко передбачити, що буде актуальним через п'ять-десять років з токи зору побудови освітнього процесу, які професії та практичні навички людини будуть викликати найбільший попит. Виходячи із цієї дилеми, освітянам критично важливо зорієнтуватися, ЯК, ЩО і КОЛИ навчати. Стати на один рівень із здобувачем освіти: говорити, думати та співпрацювати зрозумілою мовою для всіх учасників освітнього процесу, – педагогічній та високотехнологічній.

В першу чергу, це стосується підготовки нової формації як управлінського персоналу закладів освіти усіх рівнів, так педагогічного персоналу, який і буде реалізовувати політику запровадження та реалізації нових форм здобуття освіти. Також дана трансформація має стосуватися докорінного перегляду перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічного персоналу щодо підвищення, або навіть формування інформаційно-цифрової компетентності. Мова має йти на державному рівні також про підготовку нового типу викладача (можливо навіть унормовуваність нового державного стандарту) – **викладача-тьютора**. Не потрібно також забувати про проблему вдосконалення процесу підготовки фахівців спеціальності 015 «Професійна освіта (Комп’ютерні технології)», яка у 2019 році трансформувалася у 015 «Професійна освіта (Цифрові технології)» (наказ МОНУ від 23.09.2019 № 1223), бо сфера підготовки майбутніх фахівців комп’ютерних технологій, а з 2019 р. цифрових технологій (ЦТ) розвивається найбільш швидкими темпами в умовах цифровізації українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Опис Рамки цифрових компетентностей громадян України. 2021. URL: <https://thedigital.gov.ua/>
2. «Україна – Learning Nation / Український інститут майбутнього. 2018. URL: <https://strategy.uifuture.org/ukraine-learning-nation.html>
3. Положення про дистанційне навчання, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>
4. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти: затверджене наказом МОН 08.09.2020 р. № 1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text>
5. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників. Постанова КМУ від 21.08.2019 № 800. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text>
6. Тьютор дистанційного та змішаного навчання: посібник / В. М. Кухаренко. Київ: Міленіум, 2019. 307 с.